

Reet Varik | Kaja Männi

EESTI KEELE TÖÖRAAMAT

5. KLASSILE

II OSA

maurus
ÕPPEMATERJALIDE KIRJASTUS

Väljaandja kinnitab tööraamatu vastavust kehtivale põhikooli riiklikule õppekavale ning haridus- ja teadusministri õppekirjandusele kehtestatud nõuetele.

Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa

Reet Varik, Kaja Männi

Õppematerjalis on teooria ja harjutused ühtede kaante vahel.

Retsenseerinud Aile Laats, Merike Vardja

Toimetanud Maarja Valk

Keeletoimetanud Piret Pöldver

Kujundanud ja küljendanud Heisi Väljak

Kaane kujundus: Einike Soosaar

Kirjastus on püüdnud ühendust saada kõigi tekstide ja illustratsioonide autorite või nende volitatud esindajatega. Palume neil, kellega me pole ühendust saanud, pöörduda kirjastuse Maurus poole.

ISBN 978-9949-641-18-5

Autoriõigus: © Maurus Kirjastus OÜ, 2019

Tartu mnt 74, 10144 Tallinn

www.kirjastusmaurus.ee

tellimine@kirjastusmaurus.ee, telefon 5916 6117

Kõik õigused kaitstud. Ilma autoriõiguse omaniku kirjaliku loata pole lubatud ühtki selle väljaande osa paljundada ei mehaaniliselt ega muul viisil.

Sisukord

1. ALGUSTÄHE ÕIGEKIRI	6
1.1. Nimi	9
1.2. Nimetus	20
1.3. Pealkiri	26
TEKSTIÕPETUS	30
Intervjuu Kerli Kõivuga	32
Juhend	36
Kirja kirjutamine	46
2. VORMIÕPETUS	50
2.1. Sõnaliigid	52
2.2. Omadussõna võrdlusastmed	56
2.3. Arvsõnad	60
2.4. Asesõnad	64
2.5. Tegusõna. Tegusõna kategooriad	65
2.6. Pööre	65
2.7. Aeg	67
2.8. Käänamine. Käänded	71
2.9. Kohakäänded	72
2.10. Saav ehk nn elukutsekääne	75
2.11. Rajav, olev, ilmaütlev, kaasaütlev: nn ninataga-käänded	76
TEKSTIÕPETUS	82
Intervjuu Andrus Kivirähkiga	84
Kirjeldav ja jutustav tekst	88
Kirjeldav tekst	88
Jutustav kirjand	96

3. SÕNAVARAÕPETUS	102
3.1. Sõnasaamisviisid	104
Olemasolevatele sõnadele uus tähendus	106
Laenamine	107
Tehislik loomine	108
Lühendamise	111
Sõnavõistlused	112
Isikupärane kõnepruuk	114
3.2. Sünonüümid, antonüümid ja homonüümid	117
3.3. Tsitaatsõna ja võõrsõna. Võõrnimi	129
Tsitaatsõnad	130
TEKSTIÕPETUS	140
Intervjuu Liisa Pakostaga	136
Arutlev tekst	140
Fakt ja arvamus	143
Kirjandi stiil	143
Keelehuumor	148
4. LAUSEÕPETUS	150
4.1. Lause. Alus ja öeldis	152
4.2. Lihtlause. Lihtlause kirjavahemärgid	160
4.3. Liitlause. Otsekõne, üte	167
4.4. Otsekõne kirjavahemärgid	174
TEKSTIÕPETUS	180
Intervjuu Ott Tänakuga	182
Netisuhtlus. Suuline esinemine	185
Netikeele jooned	187
Küberkiusamine	191
Suuline ettekanne. Avalik esinemine	195
Esinemisärevus	196
Tea ja oskan	199
Sõnastik	205
Pildiülesannete vastused	208
Kasutatud allikad	210

TÖÖRAAMATU IKOONIDE SELGITUSED

uuri järele ja vasta kirjalikult

vasta suuliselt

pane tähele

uuri internetist

kirjuta vihikusse

rühmatöö

paaristöö

1

ALGUSTÄHE ÕIGEKIRI

Selles peatükis õpime:

- kuidas eristada nime ja liiginime ning millal kasutada suurt ja millal väikest algustähte;
- kuidas vormistada pealkirja;
- millised on kirja koostamise ja vormistamise põhitõed.

Keda või mida on piltidel kujutatud?

Missugune koht/maakond Eestimaal ühendab kõiki fotosid?

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Milline vaatamisväärsus ja/või tuntud inimene sellest maakonnast veel meelde tuleb?

.....
.....

HARJUTUS 1

Loe lausepaare ja selgita suuliselt, mis vahe on tumedalt trükitud sõnadel. Millal on vaja lause sees kasutada suurt algustähte? Selgita, kuidas muutub iga lause mõte, kui asendada suure algustähe väikesega ja väikese algustähe suurega?

Merepõhjast leitud **aare** sisaldas vanu hõbemünte.
Merepõhjas märkas **Aare** äkki haid.

Eile viibisid lapsed ja **Arved Mati** juures.
Eile pandi **arved mati** alla.

Sünnipäeval mängis **pille Marju**.
Sünnipäeval sõi **Pille marju**.

Malle armastab kodumaa **pilvi** ja **tuuli**.
Plastikust **malle** ei salli **Pilvi** ega **Tuuli**.

Mõtle eelmiste lausepaaride eeskujul ise välja kaks lausepaari ja pane need kirja. Kasutada võid nt sõnapaare *aita – Aita, heli – Heli, laine – Laine, taimi – Taimi, leida – Leida, mark – Mark, kallas – Kallas, ilves – Ilves, ratas – Ratas* vmt.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.1.

NIMI

Harilikult kirjutame lause sees sõnu väikeste tähtedega. Suurt algustähte kasutame uue lause alguse märkimiseks, aga ka nimede kirjutamiseks. Näiteks loomaliigi *kass* kirjutame väikese tähega, aga kui konkreetsel kassil on nimi *Tuudur*, tuleb see kirjutada suure algustähega.

Nimi on

- **inimestel** (*Kaspar, Kõu, Kata*);
- **riikidel** (*Rootsi, Läti*);
- **linnadel, alevitel, küladel** (*Abja-Paluoja, Sillamäe, Pariis, Kalana*);
- **loodusobjektidel** (*Suur Munamägi, Karujärv, Valgejõgi*);
- **loomadel** (*Sulli, Kirjak, Miira*);
- **ansamblitel** (*Naised Köögis, Smilers, Trad.Attack!*);
- **firmadel** (*Mercedes-Benz, Elron, Eesti Vesil*);
- **asutustel** (*teater NO99, kino Artis, restoran Kniks ja Kraaps, Hingepesa pood*);
- **ehitistel** (*Pika Hermannini torn, hooneterühm Kolm Õde, Ingli sild*);
- **ajalehtedel ja ajakirjadel** (*Eesti Ekspress, Põhjarannik, Hea Laps, Imeline Teadus*);
- **taevakehadel ja tähtkujudel** (*Veevalaja, Suur Vanker, Väike Lõvi*);
- **toodetel** (*Draakoni marmelaadikommid, Hiirte juust, Pihlaka tort*. NB! Võrdle tähenduserinevust, kui kirjutaksid toodete nimed väikese algustähega!).

Pane tähele! Riigi nimes sisalduva liiginime võime kirjutada nii suure kui ka väikese tähega (nt *Eesti Vabariik* – *Eesti vabariik*). Suurtähte kasutame nime ametlikkuse rõhutamiseks.

JÄTA MEELDE!

Liigisõna (nt *koer, jõgi, ajakiri*) kirjutame väikese algustähega, nime (nt *Muri, Võhandu, Pere ja Kodu*) suurega.

LIIGISÕNA

koer
ajakiri
tähtkuju

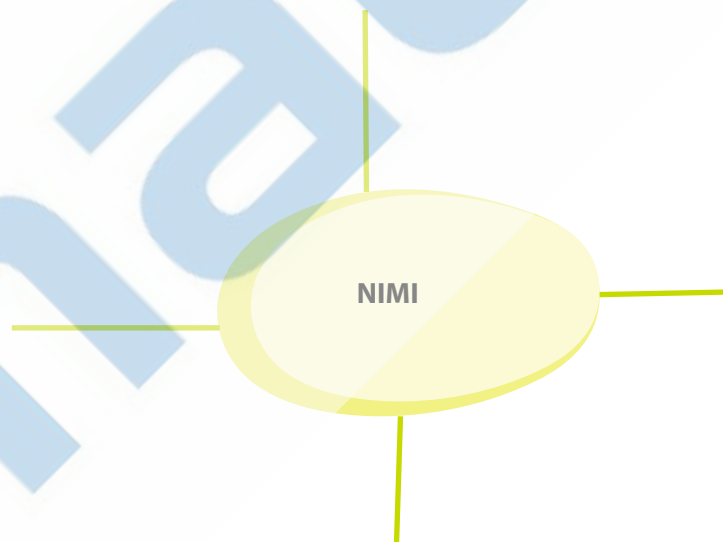
NIMI

Muri
Pere ja Kodu
Väike Vanker

HARJUTUS 2

Täida nimemandala oma pereliikmete kohta. Iga kriipsu juurde kirjuta üks nimi. Vajaduse korral tõmba kriipse juurde. Ära unusta nimetada ka lemmikloomi!

HARJUTUS 3

Loe teksti ja vasta küsimustele teksti lõpus.

Vasikate ristimine

Nojah, me tullime vassikud ristimast. Need õieti põlegid enam vassikad, aga noorloomad, mis meite külase nuuma peale soadeti. Nendel ollid nimed koa antud, aga Salme, kis nendega kantseldab, ei oln nimedega rahul. Ütles, et põle kenad, oo igavad ja teist-kolmat-moodi. Kui sa Salmed kuulad, kuidas ta vassikatest reagib, siis oo sõuke tundmus, justkut oleksid nendel tiivad selgas ja püha võru saride ümber. Muidu nee vassikad oo igavesed pahurad ja ühegi teise kut Salme sõna nad kuula ka mitte. Salmel käivad teised rongis järel.

Me siis kolmekeste, Salme, mina ja Panso, läksime vassikatele nimesid panema. Ma aasi nad üksoaval ette, tutvustasi teisi kut välissoadikuid ja Salme ristas mullikud ja Panso pulla. Kõik nad ollid rusked ja peale Salme es tee keegid nendel vahet. Ühe endine nimi olli Punik – nüüd ristiti Rukkililleks. Loora tehti Ätseks. Siis tullid Nallernaat, Sinilill, Ööviul, Reseeda, Pojeng ja Loks. Ühe nudipea nimeks pandi Nelk. Vassikas – ja Nelk! Üks olli sihukse kurva näoga, kut oleks taal naeris eest ää varastatud või koardimängus laua alla aetud, ja Panso – sellest põle üht, et ta pidi pulla ristima –, käskis selle nimeks panna Murtud Süda – ikka koa roosilill! Aga Salme ütles, et looma pilgata ei tohi, ja mullika nimeks pandi Võerasema.

Juhan Smuul, „Muhu monoloogid“

1. Kirjuta tekstist välja kõik isikunimed.

2. Voldemar Panso on eesti kultuuriloos tähtis isik. Uuri välja, miks. Kasuta teatmeteoseid või interneti.

3. Teksti autor Juhan Smuul on Muhu saarelt pärit kirjanik, kes viljeles ka muhumurdalisi tekste. Täienda iga murdejoont tekstist leitud näitesõnadega.

a) esineb pikka häälikut lühikese asemel (*tullime*,)

.....)

b) tegusõna ainsuse 1. pöördel puudub pöördelõpp (*aasi*,)

c) *-gi/-ki* liide kujul *-gid* (*põlegid*,)

d) *a* või *aa* esineb kujul *oa* (*koa*, *soadeti*,)

4. Kirjuta tekstist välja kõik loomanimed.

.....
.....

5. Miks pandi vasikatele uued nimed?

.....

6. Mis ühendab kõiki mullikatele pandud uusi nimesid?

.....

7. Vanarahvas ütleb, et heal lapsel on mitu nime. Heal lapsel võib olla ka mitu nimetust. Näiteks paljudel taimedel on nii teaduslikud kui ka rahvapärased nimetused. Kasuta internetti või muid allikaid ja kirjuta iga rahvapärase nimetuse juurde ka samatähenduslik teaduslik nimetus. NB! Nimetused kirjutatakse väikese algustähega.

nallernaat ehk

ööviul ehk

ätse ehk

võõrasema ehk

floks ehk

HARJUTUS 4

Loe teksti ja vasta küsimustele suuliselt.

Eesti lastele on paari viimase aastakümne jooksul pandud lisaks üldtuntud nimedele ka mitmesuguseid haruldasi eesnimesid. Samas sätestab riigiseadus, milliseid eesnimesid võib panna ja milliseid mitte.

1. Tutvu Riigi Teatajas oleva Eesti nimeseadusega, eriti 7. paragrahviga.
2. Arutle, mis juhtuks siis, kui nimeseadus eesnimede panemist ei reguleeriks.
3. Arutle, miks ei luba uuendatud nimeseadus panna lastele enam selliseid eesnimesid, nagu Priit-Pilsner, Shrek, Heroiinika, Kustuta, Lohe, Mango, Rögabert, Angry, Trussila, Samanta da Silva Süda Resende, Kastan, Valurikas, Zugderdemediin, Hiiremai, Jäme, Vladimir II jmt.
4. Ühistöö. Järjestage oma klassi õpilaste nimed selle järgi, millised on selles vanuserühmas kõige tavalisemad ja millised kõige haruldasemad. Selles on abiks näiteks Statistikaametis leiduv rakendus „Nimede statistika“.

HARJUTUS 5

Tõmba nimedele joon alla ja vasta küsimustele teksti lõpus.

Pan Kleksi akadeemia

Matteus käskis meil koguneda ja viis meid spordiväljakule geograafiatundi. Ma olin enne pan Kleksi akadeemiat kahes koolis õppinud, kuid niisuguses geograafiatunnis ei ole ma eales olnud.

Matteus veeretask suure gloobusest palli väljakule, jaotas poisid kaheks ja paigutas meid jalgpallimeeskondadena kohtadele. Matteus oli kohtunikuks ning lendas kogu aeg palli kohal ja vilistas, kui keegi meist vea tegi. Kogu kunst aga seisis selles, et palli jalaga lüües tuli öelda selle linna, jõe või mäe nimi, mida saapanina parajasti tabanud oli.

Matteuse märguande peale läks mäng lahti. Me sibasime gloobuse kannul nagu pöörased ja togisime palli mis jõudsim. Iga löögi puhul kõlas lööja hää:

„Krakov!“

„Austraalia!“

„London!“

„Tatra mäed!“

„Moskva!“

„Visla!“

„Berliin!“

„Kreeka!“

Barcelona!

Matteus muudkui vilistas, sest Antonius nimetas Minskit Moskvaks, Albert aga segas Kiievi ära Hiinaga, Anastassi aga pidas Aafrika mandrit Balti mereks. See oli pööraselt lõbus mäng: me tõuklesime, lendasime uperkuuti, kisendasime linnade, riikide ja merede nimesid; Matteusel tilkus nokast higi, mina lõõtsutasin kui sepalõõts, kuid õppisin geograafiat rohkem kui kahes eelmises koolis kolme aastaga kokku.

Kohandatud tekst. J. Brzechwa, „Pan Kleksi akadeemia”

1. Miks õppis peategelane pan Kleksi akadeemias ühes geograafiatunnis rohkem kui kolme eelmise aastaga kokku? Paku välja üks kaval nipp, kuidas mõnd vajalikku teadmist mängu abil õppida.

2. Kes on Matteus? Mille põhjal otsustasid?

3. Mis riikide pealinnu on tekstis nimetatud?

4. Missuguseid oskusi arendas peategelane selles geograafiatunnis lisaks kaardi õppimisele?

5. Missuguseid õppeaineid võiks tänapäeva koolis pan Kleksi akadeemia eeskujul omavahel ühendada? Põhjenda.

.....

.....

.....

6. Kes on pildil ja mis seob teda Barcelonaga?

.....

HARJUTUS 6

Kui paned silbid õigesse järjekorda, saad vastuseks lastekirjandusest tuntud tegelase. Kirjuta vastus punktiirile õigeid algustähti kasutades. Uuri vajaduse korral internetist, kes on teose autor.

Näiteks as os ja jad kar..... „Oskar ja asjad“, Andrus Kivirähk

ta la te te lei ja kü lot u

pa mi pa muu

na ü ki vins le lin

tar ra re la me a li tü bel rööv

mal be ha sam.....

mil mäe ra vaht e

- Koosta ise samal põhimõttel vihikusse kirjandustegelase nimi ja lase pinginaabril kirjutada, kellega on tegu.

HARJUTUS 7

Vaata kaarti järgmisel lehel ja jätkka kaardi põhjal loetelu.

1. Otsi käsuna väljendatud kohanimesid, nt *Laadi*,

.....

2. Leia liitsõnadest koosnevaid kohanimesid, nt *Suurejõe* (suure + jõe),

.....

.....

3. Leia naljakaid kohanimesid, nt *Savikoti*,

.....

4. Leia tähendusega kohanimesid, nt *Silla*, *Käru*,

.....

5. Leia sidekriipsuga liitkohanimesid, nt *Suure-Jaani*,

.....

.....

6. Leia inimese eesnime meenutavaid kohanimesid, nt *Mihkli*,

.....

• Nimeta veel toredaid või naljakaid Eestimaa kohanimesid, mida sellel kaardil ei leidu.

.....

.....

HARJUTUS 8

Leia allolevalt reklaamlehel nimes. Kirjuta need lünka õige liigisõna juurde.

			
0,92 €	2,29 €	2,99 €	1,59 €
Cappucino-maitseline Gefiluse keefir	Õun Granny Smith	Virsik, Hispaania	Põnni köögiviljapüree kanalihaga
			
4,59 €	1,19 €	1,59 €	1,15 €
Rakvere klassikaline seapraad, 1 kg	Rakvere viiner, 290 g	Väike viiner juustuga, 260 g	Rakvere lastevorst, 300 g
			
4,29 €	0,75 €	13,99 €	2,49 €
Estoveri viilutatud Eesti juust, 500 g	Rehe rukkileib, 600 g	Pauligi kohvioad Classic, 1 kg	Serla tualettpaber, 8 tk, 300 g

Ema ostis poest punase paprika, suvikõrvitsa, nektariine, arbuusi ja

virsikuid, kuid unustas osta tualettpaberit ja beebipüreed

..... Isa poekorvis leidis kaks toodet:

kohvioad ja klassikaline seapraad. Vanaisa

armastab rukkileiba – tema lemmik on leivatehases

toodetud leib Selle peale paneb ta viilutatud

..... juustu ja ampsab kõrvale viinereid.

Toidu kõrvale rüügab ta cappuccino-maitselist keefrit.

1.2.

NIMETUS

Ühte liiki kuuluvad mõisted ehk liigisõnad, mis ei tähista konkreetset kohta, objekti ega isikut, on **nimetused**. Kõik nimetused kirjutatakse väikese tähega.

Nimetused on

- **inimestel** (*Kaspar, Kõu, Kata*);
- **tähtpäevadel** (*ussimaarjapäev, valentinipäev, jõulud*);
- **nädalapäevadel** (*teisipäev, kesknädal, pühapäev*);
- **üritustel** (*laulupidu, rahvusvaheline võimlemisfestival, olümpiamängud*);
- **ajaloosündmustel** (*teine maailmasõda, verine pühapäev, madisepäeva lahing*);
- **kuudel** (*veebruar, lehekuu, mihklikuu, kevadkuu*);
- **ametitel** (*apteeker, raamatupidaja, elektrik, autoremondilukksepp*);
- **keeltel** (*inglise, eesti, serbohorvaadi keel*);
- **rahvustel** (*eestlane, austraallane, portugallanna*);
- **õppeainetel** (*kirjandus, tehnoloogiaõpetus, kehaline kasvatus*);
- **looma- ja taimeliikidel** (*viigerhüljes, suitsupääsuke, kullerkupp, rohutirts*).

